

УДК [378.011.3-051:378.091.21]-047.48

СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ**Шехавцова Світлана Олександрівна**
м.Луганськ

У статті пропонується структура педагогічної діяльності студентів університету, яка спрямована на результат майбутньої педагогічної діяльності, і вміщує такі основні компоненти, як мотиви педагогічної діяльності, цілепокладання та функції педагогічної діяльності. В статті також розглядаються національні цінності, що втілюють як загальнолюдські, так і національні цінності суспільства. Саме цей аспект зумовлює вибір педагогічних цінностей, що складають систему аксіологічних пріоритетів студентів в процесі підготовки до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: структура педагогічної діяльності, професійна підготовка студентів університету, мотиви педагогічної діяльності, національні цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із стратегічних завдань модернізації вищої освіти в Україні є розвиток освітніх систем, зокрема, розвиток та вдосконалення системи професійно-педагогічної підготовки студентів університету. Становлення нової системи освіти, яка зорієнтована на входження у світовий освітній простір, супроводжується якісними змінами у професійно-педагогічній теорії та практиці. З одного боку, відбувається оновлення освітньої парадигми, тобто пропонуються нові підходи до формування суб'єктності майбутніх педагогів, а, з іншого, – відбувається вивчення індивідуальності та самоцінності кожного студента в період професійно-педагогічного становлення в університеті. У зв'язку із чим актуальності набуває питання визначення структури майбутньої педагогічної діяльності студентів університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти професійної підготовки студентів до педагогічної діяльності досліджувалися в працях багатьох науковців, зокрема, в роботах О.Абдуліної, І.Беха, С.Вітвицької, О.Дубасенюк, Н.Кузьміної, Л.Мітіної, В.Крижка, С.Сисоєвої, В.Сластьоніна, В.Шадрікова та ін.

Питання оптимізації педагогічної діяльності студентів в університеті розглядалися в роботах вітчизняних науковців І.Беха, В.Жигір, Б.Коротяєва, О.Малихіна, О.Пальчевського, С.Савченка та в працях зарубіжних науковців Ф.Аліпханової, Г.Атанова, Л.Бережнкової, Н.Боритка, Є.Зеєра, І.Зимньої, І.Ісаєва, Н.Кузьміної та ін.

Однак, незважаючи на існування значної кількості наукових робіт, проблема оптимізації педагогічної діяльності студентів в університеті потребує вирішення з позицій розвитку сучасної педагогічної науки.

Мета статті полягає в узагальненні уявлень про структуру майбутньої педагогічної діяльності в професійній підготовці студентів університету.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Загальнопедагогічна підготовка студентів, на думку О.Абдуліної, виконує важливі соціально-професійні функції, що забезпечують формування в майбутніх учителів системи загальнопедагогічних знань, вмінь та забезпечує

розвиток педагогічного мислення, формування професійно-педагогічних якостей особистості, виконуючи координацію всіх ключових компонентів професійно-педагогічної підготовки студентів університету [1, с.38-39].

Саме соціально-професійна функція є своєрідним ядром професійної підготовки майбутніх вчителів, яка зумовлена тим, що загальнопедагогічна підготовка, з одного боку, визначає специфіку формування фахівця саме педагогічної спрямованості і відрізняє її від професійної підготовки фахівців інших професій, а, з іншого, – загальнопедагогічна підготовка є своєрідною системою, яка об'єднує складові професійно-педагогічної підготовки. Так, вона вміщує всі види підготовки майбутнього вчителя до виконання своїх основних професійних функцій. Більш того, загальнопедагогічна підготовка детермінує професійно-педагогічну спрямованість всього навчально-виховного процесу в університеті.

Очевидно, що особливість загальнопедагогічної підготовки полягає в тому, що вона передбачає цілісність та специфічність професійно-педагогічної підготовки в системі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Серед відомих наукових праць щодо загальнопедагогічної підготовки майбутніх вчителів слід відзначити дослідження О.Абдуліної, яка визначає зміст педагогічної підготовки студентів вищої педагогічної школи, що передбачає взаємозв'язок загального, особливого (додаткового з урахуванням специфіки факультету) та індивідуального (диференціація та індивідуалізація навчання та виховання) [1, с.28].

Перший компонент змісту вміщує фундаментальні знання в галузі педагогіки, які були набуті в процесі вивчення нормативних, обов'язкових педагогічних дисциплінах про закономірності, принципи та методи організації навчально-виховного процесу, про особистість учня як об'єкту або суб'єкту навчальної діяльності.

Другий компонент змісту вміщує дисципліни за вибором університету або студента, факультативи з урахуванням специфіки факультетів. Процес навчання в університеті сприятиме розвитку творчості студентів за умови самостійного вибору різних варіантів профільних дисциплін.

Третій компонент змісту передбачає самостійну роботу студентів за інтересами, що спрямована на розвиток творчих особистісних якостей студентів та індивідуального стилю педагогічної діяльності. Цей компонент передбачає отримання студентами можливості вільного вибору диференційних завдань, які найбільш відповідають індивідуальним особливостям студента.

Аналіз теоретико-методологічних засад професійно-педагогічної освіти свідчить про те, що потребують окремого дослідження питання структури майбутньої педагогічної діяльності студентів університету. Зважаючи на складність та поліфункціональність педагогічної діяльності, розглянемо детально її складові компоненти, що допоможе зрозуміти сутність майбутньої професійно-педагогічної діяльності студентів. Так, структура педагогічної діяльності містить ряд компонентів, такі як мету, мотиви, об'єкт, суб'єкт, функції, засоби та результат (рис. 1).

Рис. 1. Структура педагогічної діяльності в професійно-педагогічній підготовці студентів

З психологічної точки зору мета являє собою прогнозований людиною результат діяльності з певним об'єктом. Тому педагогічну мету слід розглядати як зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі. Слід відзначити, що мета педагогічної діяльності визначається суспільством, інтерпретується педагогом, доводиться до учня і, відповідно, стає метою педагогічної діяльності вчителя. Мета завжди віддалена, тому зазвичай вона конкретизується у завданнях, які надають можливість вчителю досягти певної мети. Інакше кажучи, загальна мета визначає спрямованість педагогічної роботи певної системи освіти (середньої загальноосвітньої школи, вищої освіти тощо). Загальні цілі конкретизуються педагогом та визначають рівень знань, умінь і навичок учнів на певному віковому етапі їхнього розвитку. Відповідно до цих цілей кожен викладач розробляє систему заходів та організовує свою взаємодію із студентами.

Слід відзначити, що задля досягнення оптимального результату в педагогічній діяльності необхідна розробка цілого ряду цілей на різних рівнях. Побудова системи взаємопов'язаних цілей являє собою модель технології цілепокладання, яка зумовлена зовнішніми та внутрішніми цілями. Внутрішні цілі є системою цілей конкретної педагогічної діяльності, яка передбачає вирішення цілого ряду завдань, натомість, кожне завдання – це сукупність взаємопов'язаних питань. Зовнішні цілі дозволяють конкретизувати зусилля на головному в межах суміжних систем та підсистем.

Неважко помітити, що система педагогічних цілей різних рівнів складається з мети, завдань та питань. Завдання передбачає конкретну та практичну мету, тобто завдання на виконання конкретної педагогічної діяльності. Якщо

мета освітнього процесу є загальною як для педагога, так і для студентів, то постановка завдань передбачає диференціацію учасників освітнього процесу.

Цілепокладання – це процес створення цілей, який реалізується на основі трьох взаємопов'язаних етапів: перший етап передбачає безпосередньо постанову мети (вибір, формулювання та прийняття певної педагогічної мети); на другому етапі відбувається перевірка надійності та правильності обраної мети, у разі невпевненості можлива коректування; на третьому етапі отримується результат, при цьому відбувається оцінювання досягнення освітньої мети [3, с.140].

Таким чином, цілепокладання надає можливість студентів проектувати та прогнозувати майбутню професійно-педагогічну діяльність та знаходити шляхи вирішення розвитку освітньої діяльності, а також застосовувати комплексний підхід до використання інноваційних досягнень в педагогічній науці і практиці.

Педагогічна діяльність реалізується вчителем як суб'єктом цієї діяльності, при цьому суб'єкт педагогічної діяльності характеризується властивими йому професійно-педагогічними орієнтаціями, досвідом, майстерністю, вибірковим ставленням до цільових орієнтирів діяльності, професійними переконаннями тощо. Натомість, в контексті поведінкової активності вчитель діє не як професіонал, а як звичайна людина, яка характеризується певним життєвим досвідом, ставленням до інших людей, індивідуальними властивостями тощо [4, с.38-39].

Відповідно до структури педагогічної діяльності в професійно-педагогічній підготовці студентів, наступним компонентом є мотиви. Мотиви педагогічної діяльності – це внутрішні імпульси, що спонукають педагога до професій-

ної діяльності. Мотивувати студентів до професійно-педагогічної діяльності можуть педагогічні ідеали, професійні інтереси, переконання, соціальні установки або професійні цінності. Проте в основу формування мотиву покладено насамперед потреби.

Дослідження свідчать про те, що мотиви можуть бути зовнішніми і внутрішніми. Внутрішні мотиви пов'язані зі змістом педагогічної діяльності і ґрунтуються на потребі у спілкуванні з учнями. Зовнішня мотивація зумовлена чинниками, які не мають безпосереднього зв'язку з професійною діяльністю. До таких мотивів належать мотиви соціального престижу, потреба у владі тощо.

Складовими педагогічної діяльності є також об'єкт і суб'єкт. Об'єкт – це те, на що спрямована педагогічна діяльність. Об'єкт пасивний і залежить від активності суб'єкта – ініціатора й організатора процесу перетворення. Взагалі об'єктом педагогічної діяльності вважається студент, але в контексті формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності особливістю є те, що в освітньому процесі студент одночасно виступає і об'єктом, і суб'єктом, тобто активним учасником навчально-виховного процесу. Зазвичай викладач виступає в ролі суб'єкта педагогічної діяльності, але разом з тим виступає і об'єктом, оскільки студенти, як активні учасники педагогічного процесу, також здійснюють свій вплив на педагога, чим спонукають викладача до певних особистісних змін.

Важливим завданням викладача у цьому контексті є спрямувати дії студента таким чином, щоб студент став безпосередньо суб'єктом педагогічної діяльності. У професійно-педагогічній діяльності майбутнього вчителя вчені-педагоги (Н.Кузьміна, В.Сластьонін, А.Щербаків) виділяють такі основні функції:

- конструктивну (відбір і визначення структури навчального матеріалу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, дидактичних принципів, вимог навчальних програм, а також розробка плану навчального процесу, відбір навчального обладнання, створення дидактичних засобів та ін.);
- організаторську (залучення учнів до різних видів навчальної роботи);
- комунікативну (встановлення ефективних взаємовідносин з учнями, їх батьками, педагогічним колективом);
- гностичну (забезпечення наукового підходу до вивчення педагогічних явищ, дослідження учня і учнівського колективу, навчального процесу і результатів педагогічної діяльності: пошук потрібної інформації, експерименти, аналіз власної практики і досвіду інших вчителів).

З позицій педагогічної акмеології педагогічна діяльність поліфункціональна і вміщує такі види діяльності як навчальна, розвиваюча, виховна, діагностична, корекційна, консультативна, управлінська, організаційна, рефлексивна, та самонавчальна.

Особливої уваги заслуговує такий компонент педагогічної діяльності як результат. Основною відмінністю результату педагогічної діяльності є те, що результат віддалений у часі і невизначений. Очевидно, що, плануючи свою роботу, ставлячи перед собою певну мету, викладач прагне передбачити конкретний результат, побачити наслідки власної педагогічної праці. Та успішність навчання чи виховання залежить не лише від діяльності вчителя, але й від діяльності студентів та багатьох інших факторів [5, с.10-11].

Формування моральних механізмів поведінки і стосунків майбутнього педагога є однією з найважливіших сучас-

них завдань розвитку професіоналізму педагога. На сьогодні, вирішення проблеми моральної регуляції поведінки і формування правильних ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів є пріоритетним завданням українського суспільства.

Доречне зауваження зробив В.Кремень, він зазначає, що поряд з вибором тієї чи іншої системи цінностей існує і проблема їх ієрархічності. Пріоритетними цінностями сучасної освіти є цінності національні, що виявляються у досягненні національної культури. звернення до національних цінностей сприяє більш глибокому розумінню якісної своєрідності, специфічно провідних аксіологічних орієнтирів освіти, характерних для різних націй, і, разом з тим, більш чіткого визначення їх співвідношення з педагогічними цінностями світового загальнолюдського значення.

Результати аналізу й експериментального виявлення аксіологічних пріоритетів національної освіти визначають вирішальний вплив на розвиток ціннісних орієнтацій особистості майбутнього вчителя за умови, коли:

- цілі професійної підготовки вчителя підвладні аксіологічному орієнту;
- зміст професійно-педагогічної підготовки відображає історичні і сучасні цінності педагогічної дії;
- процес професійної підготовки вчителя базується на аксіологічних складових і підпорядковується логіці ціннісної сфери особистості;
- технології професійно-педагогічної підготовки є стимулами опанування аксіологічного потенціалу змісту освіти;
- аксіологічні цінності характеризують життєву позицію вчителя і реалізуються у педагогічній дії [2, с.146-147].

Очевидно, національні цінності втілюють як загальнолюдські, так і національні цінності суспільства і його народу. Саме національні цінності зумовлюють вибір педагогічних цінностей, які складають систему аксіологічних пріоритетів студентів до професійно-педагогічної діяльності. Саме педагогічні цінності сприяють розвитку теорії та практики освіти в цілому та сприяють якісній підготовці студентів до майбутньої педагогічної діяльності. Педагогічні цінності не дозволяють протиставляти людей різних національностей, при цьому такі цінності передбачають розуміння національної своєрідності та підтримку національного почуття.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Спираючись на вищевикладене, щодо теоретико-методологічного узагальнення уявлень про структуру майбутньої педагогічної діяльності в професійній підготовці студентів університету, нами була запропонована структура педагогічної діяльності студента університету, яка спрямована на результат майбутньої педагогічної діяльності, і вміщує такі основні компоненти як: мотиви педагогічної діяльності (внутрішні імпульси, що спонукають студента до професійної діяльності); цілепокладання (надає можливість студенту проектувати та прогнозувати майбутню професійно-педагогічну діяльність та знаходити шляхи вирішення розвитку освітньої діяльності); функції педагогічної діяльності (конструктивна, організаторська, навчально-виховна, розвиваюча, комунікативна, гностична, консультативна, управлінська, рефлексивна та ін.).

Перспективним напрямом дослідження можна вважати розробку технологічного аспекту майбутньої педагогічної діяльності в професійній підготовці студентів університету.

Література та джерела

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования : для пед. спец. высш. учеб. заведений / О.А.Абдуллина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В.Г.Кременя. – К., 2009. – 185 с.
3. Морева Н.А. Целеполагание в структуре образовательной траектории студентов вузов / Н.А.Морева // «Педагогическое образование: вызовы XXI века», Материалы II Международной научно-практической конференции. – Ч. 2. – М. : МАНПО, 2011. – С.138-141
4. Чернобровкін В.М. Педагогічна діяльність з позицій суб'єктного підходу / Володимир Миколайович Чернобровкін // Освіта Донбасу. – 2011. – №1 (144). – С.60-67
5. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. / В.В.Федорчук. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с.

В статье предлагается структура педагогической деятельности студентов университета, которая направлена на результат будущей педагогической деятельности, и включает такие основные компоненты: мотивы педагогической деятельности, целеполагание и функции педагогической деятельности. В статье также рассматриваются национальные ценности, которые воплощаются как общекультурные, так и национальные ценности общества, которые составляют систему аксиологических приоритетов студентов в процессе подготовки к будущей профессионально-педагогической деятельности.

Ключевые слова: структура педагогической деятельности, профессиональная подготовка студентов университета, мотивы педагогической деятельности, национальные ценности.

The article presents the university students pedagogical activity structure, which is directed on the future pedagogical activity results and includes such key components as: pedagogical activity motivation, goal-setting and pedagogical performance functions. The article also deals with the national values which reflect as general-human values as public society ones. Essentially the axiological aspect causes the pedagogical values choice, which much influences on the axiological system of the students' preferences during the students' teaching training to the professional and pedagogical performance.

Key words: pedagogical activity structure, University students professional training, pedagogical activity motivation, national values.